

RUHLARIN GIDASINI

15. ASIR ŐAIRI FEYZI'NIN
KÛT-I RÛHÎ İSİMLİ
MEVLİDİ

Hazırlayanlar
Arzu Atik - Güler Doğan Averbek

YAYIN NU: 1718

KÜLTÜR SERİSİ: 1962

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-139-2

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kitap Editörü: Mehmet Bilâl Yamak

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş.
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik
çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı
yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve
yayımlanamaz.

Arzu Atik: Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2000'de lisans, 2003'te yüksek lisans derecelerini aldı. Doktorasını 2009'da "Celilî'nin Leyla ve Mecnun'u ve Nizâmî'nin Leyla ve Mecnun'u ile Karşılaştırılması" başlıklı teziyle Marmara Üniversitesi'nde tamamladı. Boğaziçi Üniversitesi'nde Türkçe okutmanı ve aynı üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Prof. Dr. Günay Kut başkanlığında "Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Türkçe ve Farsça Yazma Eserlerin Yeniden Kataloglanması" ile "İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmalarının Kataloglanması" projelerinde görev aldı. Hollanda'da iki yıl süreyle kütüphane araştırmaları yürüttü. Davetli konuşmacı olarak Princeton Üniversitesi'nde ve Chicago Üniversitesi'nde konferanslar verdi. Halen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesidir. Klasik ve son dönem Osmanlı şiiri, çalışma alanları arasında yer almaktadır.

Güler Doğan Averbek: İlk ve orta tahsilini, dünyaya geldiği İzmit'te tamamladı. Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Prof. Dr. Günay Kut'un danışmanlığında "Tâ'ib Mehmed Çelebi ve Dîvânı" başlıklı tez ile Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Eski Türk Edebiyatı alanında yüksek lisans tahsilini; Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Prof. Dr. Orhan Bilgin'in danışmanlığında "Edirneli Nazmî Dîvânı" başlıklı tez ile doktora tahsilini tamamladı. İslâm İşbirliği Teşkilâtı'na bağlı İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nde (IRCICA) araştırmacı olarak görev yaptı. İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'nde dersler verdi. Almanya'da İslâm yazmaları hakkında muhtelif çalışmalar yürüttü. Halen Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesidir ve Eski Türk Edebiyatı sahasında çalışmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ
11

GİRİŞ
15

METİN HAZIRLANIRKEN
TAKİP EDİLEN YÖNTEM
47

BİBLİYOGRAFYA
49

KÛT-I RÛHÎ/RUHLARIN GIDASİ
51

ÖN SÖZ

15. asır şairi Feyzî'nin bu çalışmaya konu olan *Kût-ı Rûhî* (898/1493) adlı mevlidini,¹ hem nüsha hem muhteva olarak önemli kılan birkaç husus vardır. Bunlardan biri, elde eserin yegâne nüshasının bulunmasıdır. Bir diğer husus ise bu yegâne nüshanın, koleksiyonuyla meşhur Hattat Hasan Tahsin Efendi kütüphanesinden çıkmış olmasıdır. Başkaca önemli bir özellik de yazmanın sonradan yenilendiği anlaşılan cildinin, 17. asrın ünlü lake cilt ustalarından Çakerî'ye ait olmasıdır. *Kût-ı Rûhî*, Sultan II. Bayezid'e sunulmak üzere kaleme alınmıştır. Eserin dili ve neredeyse tamamı harekeli olan nüshası, telif tarihine nazaran eski özellikler göstermektedir.

Çalışmanın odağında, *Kût-ı Rûhî*'nin metni ve günümüz Türkçesi ile söylenişi bulunmaktadır. Metin kısmında Arap harfleriyle verilen ayet ve hadisler ile muhtelif Arapça, Farsça ifadeler ve beyitlerin Türkçe karşılıkları, nesir kısmında yer almıştır. Ayetlerde Hasan Basri Çantay'ın hazırladığı meal kullanılmış, ancak imlâ günümüze uygun hâle getirilmiştir.² Giriş bölümünde, müellif Feyzî hakkında derlenen kısıtlı malumatın yanı sıra eser hakkında bilgi verilmiş ve eserin bağlı bulunduğu mevlid geleneği kısaca ele alınmıştır. Tür adı olarak mevlid sorgulanırken bu türün muhtevası sebebiyle değil, Hz. Peygamber'in (SAV) doğum gününde yani mevlid ihtifalinde okunmak üzere kaleme alındığı için *mevlid* adını aldığı üzerinde durulmuştur.

Naatler, samimi duygularla yazılan, riya kokmayan, son derece lirik metinlerdir. Mevlid türündeki eserleri de bu kapsamda değer-

¹ Nüshanın ilk defa ilim âleminin dikkatine sunulduğu çalışma için bkz. Güler Doğan Averbek, "Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Kataloglanmamış Türkçe Yazmalar Üzerine Tespitler," *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 24 (2020): 21.

² *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, haz. Hasan Basri Çantay. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1952.

lendirmek mümkündür. Türk edebiyatında pek çok mevlid yazılmış olmasının ardındaki neden, bu samimi duygular olmalıdır. *Kût-ı Rûhî*'de de Feyzî'nin Hz. Peygamber'e (SAV) duyduğu samimi sevgi hissedilmekte ve tabiri caizse bazı mısralar buram buram muhabbet ve özlem kokmaktadır.

Neclâ Pekolcay'ın, Süleyman Çelebi'nin mevlidi hakkındaki “on- dan sonra pek çok mevlid metni kaleme alınmış bulunmakla beraber, bu metinlerden hiçbirisi Süleyman Çelebi'nin eserinden üstün sayılamamıştır. *Vesîletü'n-necât*, bundan dolayı, sehl-i mümteni adde- dilmiştir.”³ hükmüne katılmakla beraber Feyzî'nin mevlidinin de dil bakımından, üslûp açısından ve kurgu cihetiyle yani edebî bakımdan üstün bir eser olduğu kanaatindeyiz.

Bu çalışma “Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Kayıtsız Türkçe Yazmaların Tespiti”⁴ adlı proje sayesinde vücut bulmuştur. Proje çalışmaları esnasında tespit edilen mühim eserlerden bazıları peyderpey ilim âleminin dikkatine sunulmuş; daha önce *Bitlisli Şükrî Dîvânı*⁵ ile Hamdullah Hamdî'nin *Leylâ vü Mecnûn*⁶ mesnevisi, Rıza Nur'un *Türk Şiirbiligi*⁷ adlı eseri neşredilmiştir. Elinizdeki eser, bu sa- fahatın son halkasıdır. Âşık Çelebi'nin, söz konusu proje ile varlığı ilk kez tespit edilen ahlâk ve siyasete dair risalesi ise bu satırların yazarlarının bir sonraki çalışması olacaktır.

Bahsi geçen proje sayesinde hayat bulan her eserde Berlin Devlet Kütüphanesi, Şarkiyat Bölümü görevlilerinin katkısı büyüktür. Başta bölüm müdürü Christoph Rauch olmak üzere Melitta Multani'ye, Nicolé Fürtig'e, Berhanu Baysa'ya ve Türkçe Yazmalar sorumlusu Dr. Thoralf Hanstein'a müteşekkirimiz. Ayrıca metni okuyarak kıymetli değerlendirmelerini bizimle paylaşma lütfunda bulunan Muhterem Hocamız Prof. Dr. Günay Kut'a, kitabın editörlüğünü yapan ve tasav-

³ Süleyman Çelebi, *Mevlid*, haz. Neclâ Pekolcay, 5. bs. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016, s. 15.

⁴ Güler Doğan Averbek, “Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Bulunan Kayıtsız Türkçe Yazmaların Tespiti,” İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projele- ri, 2019/1504, 19.06.2019-19.06.2020.

⁵ Güler Doğan Averbek, *Bitlisli Şükrî Dîvânı*, İstanbul: DBY Yayınları, 2020.

⁶ Hamdullâh Hamdî, *Leylâ vü Mecnûn: İnceleme, Metin, Tıpkıbasım*, haz. Güler Doğan Averbek, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020.

⁷ Rıza Nur, *Türk Şiirbiligi*, haz. Güler Doğan Averbek-Arzu Atik, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2021.

vufi bahislerde yardımlarını esirgemeyen Dr. Mehmet Bilâl Yamak'a, bu çalışmanın yayına hazırlık safahatını yakından takip eden ve neşredilmesini sağlayan İhsan Ayal'a, yayınevi editörlük vazifesini üstlenen Göktürk Ömer Çakır'a, çalışmanın dijital hazırlığını titizlikle yürüten Mahmut Doğan'a, Ötüken Neşriyat Genel Müdürü Ertuğrul Alpay'a teşekkür ederiz. Son olarak tüm çalışmalarımızda desteklerini gördüğümüz aile efradımıza içten teşekkür ederiz.

Arzu Atik-Güler Doğan Averbek
İstanbul, 2021

GİRİŞ

Mevlid geleneği

Mevlid merasimleri, takip edilebildiği kadarıyla resmî olarak ilk kez Kuzey Afrika'da Fatimî hükümdarı Muiz Lidinillah (salt. 972-975) tarafından tertip edilmeye başlanmıştır.¹ Görkemli devlet törenleri olarak tertiplenen bu ihtifallere halkın da iştirak ettiği kaydedilmektedir.² Daha sonra benzer merasimler, Eyyubîlerin Erbil'deki Atabeyi Muzafferüddin Kökböri (salt. 1190-1233) tarafından düzenlenmiştir.³ Soyu, baba tarafından sahabe Dihye b. Halife el-Kelbî'ye dayanan İbn Dihye el-Kelbî, Erbil'e gerçekleştirdiği seyahatinde (604/1207) Kökböri'nin tertipleştirdiği mevlid merasimlerini görmüş ve bu vesileyle *et-Tenvîr fî Mevlidi's-Sirâci'l-Münîr* adıyla mensur bir mevlid kaleme alarak Kökböri'ye sunmuştur.⁴

İsmail Durmuş, Arap edebiyatında mevlidi ele aldığı yazısında Kelbî'nin mevzubahis eserinin, şöhretinden dolayı ilk mevlid olarak bilindiğini; fakat bundan önce Ali b. Hamza el-Kisâ'î'nin (ö. 189/805), Vâkıdî'nin (ö. 207/823), Muhammed b. İshak el-Müseyyebî'nin (ö. 236/850) ve Ebu'l-Kâsım Abdülvâhid b. Muhammed el-Mutarriz'in (ö. 439/1047) mevlid addedilebilecek eserler yazdıklarını, hatta Gazzâlî'ye bir mevlid nisbet edildiğini haber vermektedir.⁵

¹ Ahmet Özel, "Mevlid," *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, s. 475.

² Özel, *agm*, s. 475.

³ Özel, *agm*, s. 475.

⁴ İbn Dihye el-Kelbî, *Mevlid Geleneğinin Önemli Bir Halkası: et-Tenvîr fî Mevlidi's-Sirâci'l-Münîr*, haz. Nevzat Erkan, Ahmet İhsan Dündar, ed. İsa Akpınar. Bursa: Bursa Akademi, 2020, s. 35-36.

⁵ İsmail Durmuş, "Mevlid: Arap Edebiyatı," *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, s. 480.

Eserinin mukaddimesinde mevlid ihtifalini ihdas eden kişinin Kökböri olduğunu bildiren ve onu öven Kelbî, “Resûlullah’ın nesebine, doğumuna, vefatına, göz alıcı kimi özelliklerine ve mucizelerine ilmî nüktelerle dikkat çeken bazı sözler kaleme aldım.”⁶ diyerek mevlidinin muhtevasını özetlemektedir. Kabaca ifade edilen bu yapı, sonraki asırlarda farklı dillerde mensur veya manzum biçimde hayat bulan mevlidlerin kurgusunu da göstermektedir.

Asırlar boyunca İslâm coğrafyasının farklı bölgelerinde tertip edilen mevlid törenlerinde Ka’b b. Züheyr’in (ö. 645?) *Kasîde-i Bürde*, Bûsîrî’nin (ö. 1296?) yine *Kasîde-i Bürde*, İbnü’l-Cezerî’nin (ö. 1429) *Mevlidü’n-Nebî*, el-Berzencî’nin (ö. 1764) *İkdü’l-Cevher*, Süleyman Çelebi’nin (ö. 1422) *Vesiletü’n-Necât* adlı eserleri ile bunların muhtelif tercümelerinin okunduğu bilinmektedir.⁷

Osmanlılar’da kayıtlara geçen resmî merasimler ilk defa III. Murad (salt. 1574-1595) devrinde, 996/1588 yılında görülse de⁸ Saray ihtifallerinin Kanunî devrinde (salt. 1520-1566) başladığı, hatta Osman Gazi devrinde (salt. 1302-1324) başlamış olabileceği ileri sürülmektedir.⁹ Ancak Anadolu’da mevlid ihtifalinin halk arasında ne zaman başladığı ve yayıldığı meçhuldür. Bu hususta Pekolcay’ın, mevlid ihtifalinin Süleyman Çelebi’nin eserinin telif tarihi olan 812/1409’dan sonra görüldüğü ve III. Murad devrinde Osmanlı İmparatorluğu’na girdiği¹⁰ şeklindeki kanaatine katılmak mümkün değildir.

Fatih devri (salt. 1444-1446, 1451-1481) şairlerinden Ahmed’in 873/1468-1469 tarihli mevlidinde yer alan, mevlid ihtifalini teşvik eden kısım, bu merasimlerin halk arasında çok daha erken tarihlerde yaygın olduğunu göstermesi bakımından anlamlıdır. Erken dönem mevlid türü örneği olan ve kurgusuyla pek çok mevlid metninden ayrılan eserinde Ahmed, ana konuya geçmeden önce bir gelenek olarak mevlide değinmiş ve mevlid ihtifalinden bahseden iki hikâye sunmuştur.

⁶ Kelbî, *age*, s. 36.

⁷ Özel, *agm*, s. 477.

⁸ Özel, *agm*, s. 477.

⁹ Mehmet Şeker, “Mevlid: Osmanlılar’da Mevlid Törenleri,” *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, s. 479.

¹⁰ Süleyman Çelebi, *age*, s. 21.

İlk hikâyede; Bağdat'ta Peygamber âşıkı bir kişinin, her yıl Rebiülevvel ayında mevlid zamanı halka ziyafet verip hayır işlemesinden çok etkilenen Yahudi komşusunun gece rüyasında Hz. Peygamber'i (SAV) görüp iman etmesi, sabah mutluluktan ağlayarak beyine rüyasını anlatması ve onların da her yıl mevlid günü halka ziyafet vermeleri sebebiyle yani mevlide hürmet ettikleri için ahirette iman elbisesiyle ödüllendirilmeleri etkili bir şekilde anlatılır. Ehemmiyetine binaen söz konusu hikâyeyi iktibas ediyoruz.¹¹

*Şehr-i Bağdād'da var idi bir kişi
Gice gündüz hayr-idi anuñ işi
Muştafā 'ışkında koyup başını
Akıdurdı dāyimā göz yaşını
Halka in'ām ider-idi dāyim ol
Yidürüp envā'-ı ni'metleri bol
Başdan ayağa ol-ıdı cümle rüh
Lutf-der-lutf u fütüh-ender-fütüh
Her Rebī'ü'l-evvel ayı Muştafā
Mevlidin eyler-idi ol pür şafā
Bir Yahūdī cārı var-ıdı anuñ
Fısk u 'işyān dāyimā kārđı anuñ
Aña bir gün 'avreti didi i yār
Ne 'aceb işler ider her yıl bu cār
Her Rebī'ü'l-evvel ayı ol kişi
Hayr eyler yidürür halka aşı
Aña eri didi bilgil iy nigār
Bir nebīsi vardur anuñ bahtiyār
Ahmed-i Muhtār durur nāmu anuñ
Cümle 'ālem cür'a-hor-ı cāmı_ anuñ
İsmi Tevrüt içre anuñ mestürdür
Her kitābda nāmu anuñ mezkürdür
Ol ayuñ on ikisinde ol habīb
Hem dü-şenbe gicesinde ol hasīb*

¹¹ Ahmed, *Mevlid*, yazma eser, Berlin Devlet Kütüphanesi, Hs. or. 10913, vr. 34a-36a. Aynı iki hikâye Muhibbî'nin, derleme intibamı uyandıran mevlidinde de mevcuttur (Bkz. Nefise Şaliş, "Muhibbî Hayatı, Eserleri ve Mevlid'i," Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 90-98).

Anesinden doğdı ol çün bedr-i tām
 Dü cihānuñ āfitābı ol hümām
 Anuñ-içün anda bayram ider ol
 Cümle halka luṭf u in 'ām ider ol
 Çün işitdi iş-bu sırrı ol nigār
 Āh idüp ağladı anda zār u zār
 İrdi ol vaqt aña 'ışk-ı Muştafā
 Toldı kalbi zevk ü şevk-ile şafā
 Çünki ol şevk-ile yatdı ol gice
 Hāb içre gördi kim nūr-ı dücā
 Hāzır oldu cümle Aşhābıyla
 Āfitāb-veş kevkebi ayı bile
 Ol nigār didi bu gün yüzlü şerif
 Kim durur yok buncılayın hīç latif
 Didiler Muhtār Muhammed bu durur
 Zülf-i sünbül la 'l-i leb misk bu durur
 Varubanın aña ol virdi selām
 Luṭf-ıla aldı selāmın ol hümām
 Yā Resūla'llāh diyüp çağırdı ol
 Luṭf-ıla Lebbeyk didi ol Resül
 Ağladı ol gül-'izār āh eyledi
 Ben saña kem-ter qaravaşam didi
 Baña Lebbeyk dimeñe nedür sebeb
 İy leṭāfet ma'dini kân-ı edeb
 Aña didi ol Şefi'ü'l-müznibin
 Ol latif ol rahmeten li'l-'ālemîn
 Ta'zîm itdüñ çün beni sen iy nigār
 Bil kabül eyledi seni Kirdigār
 Mevlüdümü çünki ta'zîm eyledüñ
 Fi'l-hakika beni tefhîm eyledüñ
 Saña imān hil'atın virdi Hudā
 Tā ebed sen benden olmazsın cüdā
 Aña imān telkîn itdi ol habîb
 Ol nesib ü ol lebib ü ol hasib
 Def aten imān getürdi ol nigār
 Hazzı anuñ tevfiḳ oldu bahtiyār
 Çün uyandı uykudan ol gül-'izār
 Şād oluban ağladı ol zār u zār

'Işk-ıla ol vaktde didi ol nigār
 Muştafā'ya nezr olsun nem ki var
 Yılda bir gez mevlidin eyleyeyin
 Ni'met-ile halkı ben toylayayın
 Erini gördi şabāhın şādikām
 Didi noldun böyle olduñ iy hümām
 Didi gördüm bu gice sen gördüğüñ
 Hāk-i pāyine yüzüñi sürdüğüñ
 Ben aña imān getürdüm iy nigār
 Cān u başı aña eyledüm nişār
 Yılda bir gez mevlidi eylediler
 Ni'met-ile maḥlūkı toyladılar
 'Işk-ıla şevk-ile anlar öldiler
 Ol ḥabīb katında maḥbūl oldılar
 Mevlide itdükler-içün hürmeti
 Anlara virildi imān ḥil' ati

Ahmed, bu hikâyeden hemen sonra daha iyisini söyleyeceğini vadederek bir gencin yaşlı annesinden kalan parayla nasıl bir hayır yapacağını düşünürken yolda mevlid okumak için bir araya gelmiş topluluğa rastladığını, aynı gece rüyasında merasimdeki herkesin yüce bir köşke girdiği hâlde mevlid okutmadığı için kendisine izin verilmediğini gördüğünü, uyanınca o parayla mevlid okutup ikramlarda bulunduğunu, ölene kadar mevlid okuttuğunu ve bu sayede dünyadan gülerек gittiğini anlatarak mevlid merasimi tertip etmenin faziletlerini okuyucu nezdinde pekiştirir:¹²

Bir 'azīz var-ıdı Zeyd oğlu 'Alī
 Dirler-idi aña ol-ıdı velī
 Var-ıdı dir cārumuz bir 'ābide
 Şāliḥaydı nāşiḥaydı zāhide
 Bir gün aña şundi _ecel cām-ı fenā
 Bunda yok durur kimesneye beḳā
 Eyledi bu fānī dünyādan sefer
 Bunda gelen kimse ṭurmayup gider
 Bir fulori ḳaldı ardınca anuñ
 Raḥmeti _olsun aña dāyim Tañrınıñ

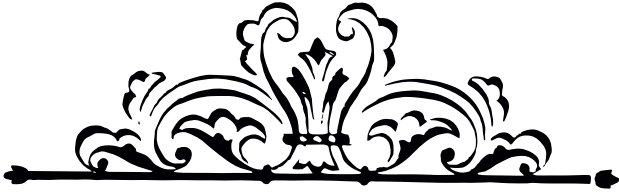
¹² Ahmed, age, vr. 36a-37b.

METİN HAZIRLANIRKEN TAKİP EDİLEN YÖNTEM

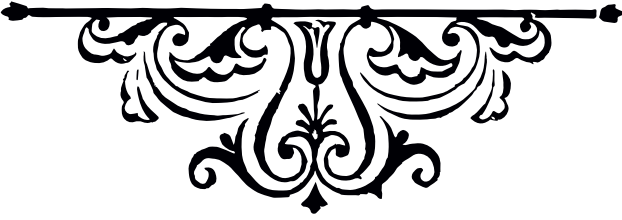
- Henüz başka bir nüshasına ulaşamadığı için metin, Berlin Devlet Kütüphanesi, Hs. or. 9559 numarada kayıtlı yazma esas alınarak hazırlanmıştır.
- Metinde yer alan kaside formundaki medhiyenin vezni gösterilmiş, buradaki beyitler mesneviden ayrı olarak numaralandırılmıştır.
- Metnin transkripsiyonu klâsik usule göre yapılmıştır. Kendinden önce bir harf bulunan noktalı *dâl* harfi, “*hizmet*” kelimesindeki kullanım hariç, *d* ile gösterilmiştir.
- Metindeki hareketlere tâbi olunmuş, imlâda açıkça gösterilen sesler, transkripsiyonda korunmuştur.
- Telaffuzlarda hareketlerle birlikte James William Redhouse’un Türkçe-İngilizce sözlüğü ana referans noktası addedilmiştir. İstisnai durumlar haricinde bu lügatteki okunuşlara riayet edilmiştir.
- Herhangi iki ve daha fazla unsurdan meydana gelen ve araya kaynaştırma harfi almayan kelimelerde, her bir unsur diğerinden “-” işareti ile ayrılmıştır. Metinde, *ki* ve *de* bağlacı hariç, bitişik yazılan bütün unsurlar, aralarında “-” işareti kullanılarak yazılmıştır. *Vâv-ı ma’dûle*ler üst karakter hâlinde yazılmıştır. *bâ* harfi ile yazılan zarf-fiiller “p” harfi ile gösterilmiştir.
- Arapça, Farsça iktibaslar Arap harfleriyle verilmiş ve tercüme edilmiştir.
- Metinde, vezin bozukluğu olan mısralara, mümkün olduğu takdirde müdahale edilmiş ve ekleme yapılmışsa bunlar [] içinde verilmiştir. Vezne uymayan ve düzeltilemeyen mısralarda durum dipnotta belirtilmiştir.

- İmlâda gösterilen imaleler ve zihafklar, transkripsiyonda korunmuştur, aksi hâlde durum dipnotta belirtilmiştir.
- Metinde noktalarında itina gösterilmeyen Türkçe kelimelerin imlâlarında doğru olanı tercih edilmiştir.
- Ayet iktibaslarında nadiren de olsa hatalar mevzubahistir. Bu hatalar metne yansıtılmamıştır.¹
- Vasleler/ünlü birleşmeleri, “ _ ” ile gösterilmiştir.

¹ Metinde imlalarında sehiv görülen ayetler şunlardır: A'râf Suresi, 69; En'âm Suresi, 100; Furkân Suresi, 47; Hac Suresi, 65; Mü'min Suresi, 19, 68; Ra'd Suresi, 12; Zâriyât Suresi, 56; Zümer Suresi, 53.

Ķūt-ı Rūhī
Ruhların Gıdası

Ḳūt-ı Rūḫī
Mevlūdū'n-Nebī 'aleyhi's-selām

[1b]

[mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün]

1 Bi-ismi'llāhi zi'l-cūdi'l-Kerīmi
Ve ḥamdi'llāhi Raḥmāni'r-Raḥīmi

2 Ma'ārif gencinüñ miftāḫı tevḥīd
'Avārif şem'inüñ mişbāḫı tevḥīd

3 Göñüldür maḫzen-i tevḥīd-i a'zam
Tılsım itmiş dili Ḥaḫ aña muḫkem

قال على كرم الله وجهه المرء مخفى تحت لسانه¹

4 Küşād olmağa bāb-ı kenz-i esrār
Gerekdür şıdḫ u ihlāş-ıla ikrār

الإيمان اقرار باللسان وتصديق بالجنان²

5 Žiyā vire dile tā nūr-ı idrāk
İde levḫ-i göñülden zұлmeti pāk

6 Ne zībā fetḫ olur bu fetḫ-i fāyih
Ki feyż-i Ḥaḫdan olur ḳalbe lāyih

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler: Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Kesit, 2013, s. 541.

² Benzeri için bkz. Yılmaz, *age*, s. 248.

Ruhların Gıdası
Nebî'nin (Selam onun üzerine olsun) mevlûdü

- 1 Kerîm olan, cömertlik sahibi Allah'ın adıyla ve Rahmân ve Rahîm olan Allah'a hamd ile...
- 2 Tevhid, maarif hazinesinin anahtarıdır ve ihsan mumunun etrafa saçtığı ışıktır.
- 3 O büyük tevhidin mahzeni gönüldür, Hak, lisanı ona muhkem bir tılsım eylemiştir.
- Ali (Allah yüzünü şerefli kılsın) buyurdu: "İnsanın değeri, dilinin altında gizlidir."
- 4 Sırlar hazinesinin kapısının açılması için hakikati olduğu hâl ve ihlas ile terennüm gereklidir.
- "İman, dil ile söylemek ve kalple tasdik etmektir."
- 5 İdrak nuru gönlü aydınlatınca gönül levhası karanlıktan kurtulur.
- 6 Hakk'ın feyzinden kalbe gelen bu güzel kokulu fetih, ne güzel bir fetihtir!

7 Her iş kim ola Hâk nāmıyla bünyād
Ol ebter ҡalmaz olur dāyim ābād

قال النبي عليه السلام كل امر ذي بال لم يبدأ ببسم الله فهو ابتر³

[2a]

8 Ne Evveldür ki andandur bidāyet
Zihī Āḫir aña ‘āyid nihāyet

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ⁴

9 Zi ḫazret sermedidür zātı Dāyim
Şıfātından muḫīmāt oldı Ƙāyim

10 Müsemmasınuñ esrārıdur ismi
Şıfātı genc-i zātınuñ ıılısmı

11 Ne Zāhirdür zuhūrından ḫafidür
Zihī Bāṭın ki āşarı celidür

12 Zihī Vācid ki cūdından irüp dem
Dem urdı kāf u nūndan⁵ cümle ‘ālem

فَإِذَا قُضِيَ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ⁶

13 Zihī Ḥay kim ḫayāt andan olur ḫay
Cihāndur ҡabza-i ҡudretde lā şey

³ Hadis-i şerif, Yılmaz, *age*, s. 385-386.

⁴ Hadid Suresi, 3.

⁵ Kur’ân’da pek çok yerde geçen كُنْ فَيَكُونُ ibaresine atıf vardır: “‘Ol’ der, o da oluverir.” (bkz. Mü’min Suresi, 68).

⁶ Mü’min Suresi, 68.

- 7 Hakk'ın adıyla inşa edilen her iş daima âbâd olur, akamete uğramaz.
- Nebî (Selam onun üzerine olsun) buyurdu: "Allah'ın ismi ile başlanmayan her önemli iş sonuçsuz kalır."
- 8 O öyle bir Evvel'dir ki başlangıç O'ndandır ve öyle bir Âhir'dir ki nihayet O'na aittir.
- "O, Evvel ve Âhirdir. Zâhir ve Bâtındır. O, her şeyi kemaliyle bilendir."
- 9 Öyle bir hazrettir ki ebedîdir, zâtı her an vardır, mevcudatı O'nun sıfatları var kılmaktadır.
- 10 İsmi, Allah'ın sırlarıdır; sıfatları zâtının hazinesinin tılsımıdır.
- 11 Öyle Zâhir'dir ki zuhurundan gizlenmiştir, öyle Bâtın'dır ki eserleri âşikârdır.
- 12 Öyle Vâcid'dir ki zamanı gelince bütün âlem, ihsanıyla *kâf* ve *nûn*'dan var olmuştur.
- "Öyle ki O, herhangi bir iş(in olmasını) dileyince yalnız 'Ol' der, o da olur."
- 13 Öyle bir Hay ki hayat ondan dirilmiştir. Cihan, kudret elinde hiç hükmündedir.

خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ⁷

14 Cenāb-ı saṭvetinde zerreden kem
Semā ger ‘arş u ferş ü cinn ü ādem

15 Ne keşretdür ki vaḥdet anda penhān
Zihī vaḥdet ki keşret aña burhān

16 Qadīm ü Qādir ü Ḥayy ü Ebeddür
Muḳīm u Şāni’ u Ferd ü Şameddür

هو ”الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ“⁸

17 Virür dil-tenge zikri ferr ü vüs’at
Anuñdur evvel āḥir ḥavl ü ḳuvvet

لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم⁹

18 Semī’ aḳvāle hem ef’āle nāzır
Ḥafıyyāt-ı zamāyır aña zāhir

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ¹⁰

19 Bu çarḫ-ı çenber-i heftüm muṭabbaḳ
Anuñ emriyle ḳāyimdür mu’allaḳ

⁷ Mülk Suresi, 2.

⁸ Furkân Suresi, 58.

⁹ Hadis-i şerif, Yılmaz, age, s. 406.

¹⁰ Mü’min Suresi, 19.

“Ölümü de, dirimi de takdir eden ve yaratandır.”

14 Onun büyüklüğünün nezdinde gökyüzü, arş, yeryüzü, cin ve insan, zerreden daha değersizdir.

15 Öyle bir kesrettir ki vahdet onda gizlidir, öyle bir vahdettir ki kesret ona delildir.

16 Kadîm, Kâdir, Hay, Ebed, Mukîm, Sâni’, Ferd ve Samed’dir.

“Ölmek şanından olmayan o Bâkî.”

17 Zikri, kalbi daralanlara kuvvet ve genişlik verir, evvelde de âhirdede de kudret ve kuvvet onundur.

“Her türlü kuvvet ve kudret, ancak yüce Allah’tadır.”

18 Sözleri işitir, fiilleri görür, içteki gizli şeyler ona zâhirdir.

“(Allah) gözlerin hain bakışını, göğüslerin gizleyeceği her şeyi bilir.”

19 Bu yedi kat çember hâlindeki felek, onun emriyle havada durmaktadır.

يُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ¹¹

20 Ğamāmuñ ağladur dem dem gözini
Şabā güldürmeğiçün yir yüzini

وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ¹²

21 Cülāb-ı neyden eyler qand-i fāyîk
Kılur tedbiri toħm-ı naħli bāsîk

وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ رِزْقًا لِلْعِبَادِ¹³

22 Kılına hızmetsüz virür ol küt
Düzer dürri şadefde taşda yāküt

فَاذْكُرُوا الْآيَةَ اللَّهُ لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ¹⁴

23 Süheylün pertevinden seng-i kuhsār
Olur la'l ü 'aķîk emriyle her bār

[3a]

24 Buħarı ma'den ider sengi cevher
Çıkar şun'-ıla andan nuķre hem zer

25 Yapar ta'līm-ilen zenbūr-ı çālāk
Müseddes pür 'aselden hücre-i pāk

¹¹ Hac Suresi, 65.

¹² Ra'd Suresi, 12.

¹³ Kâf Suresi, 10-11.

¹⁴ A'râf Suresi, 69.

“Semayı, yerin üzerine düşmekten O tutuyor.”

20 O, rüzgâr yer yüzünü güldürsün diye zaman zaman bulutun gözünü ağlatır.

“(Yağmurla ağırlaşan) yüklü bulutları peyda eden O’dur.”

21 Ney’in tatlı suyundan güzide şeker çıkarır, onun idaresiyle tohumdan bir hurma ağacı yükselir.

“Ve tomurcukları birbiri üstüne binmiş uzun boylu hurma ağaçları (yetiştirdik), ki (bunlar) kullara rızık olmak için (yaratılmışlardır).”

22 Kuluna, bir şey yapmasa da gıda verir, sedefte inciye, taşta yakutu yaratır.

“O hâlde Allahın nimetlerini unutmayıp hatırlayın ki kurtuluşa erdirilesiniz.”

23 Dağdaki taş, onun emriyle Süheyl yıldızının ışığından her seferinde yakut ve akik olur.

24 Sanatıyla buharı maden, taşı cevher eder de ondan hem gümüş hem altın çıkar.

25 Seri hareket eden arı, balla dolu tertemiz altıgen hücreler yapmayı öğrenir.

26 Dem-i āhūyı misk-i gāliye-fām
İder baħr-i zebedden ‘anber-i hām

27 Numūne hūsn-i taqviminden ādem
Nihāndur perde-i ŧun ‘ında ‘ālem

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ¹⁵

28 Kemāl-i kudretine irmez i‘cāz
Te‘ālī ŧāne en kl i‘jāz

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا¹⁶

29 Berī andan ola vāldeyhe evlād
Aħaddur zātına yoħ keyf ü endād

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ¹⁷

30 Hūlül ü cüz’ ü küll ü intikālāt
Ba‘īd a‘rāz u cevherden hem ol zāt

31 Münezzeh peñç ü ŧeŧden zāt-ı ma‘būd
Çü iŧbāt-ı beķāsı nefy-i mevcūd

¹⁵ Tīn Suresi, 4.

¹⁶ İsrā Suresi, 43.

¹⁷ İhlās Suresi, 1-4.